

Димитър МИРЧЕВ

Медицински университет

Пловдив, България

sapiens@abv.bg

Гергана ПЕТКОВА

Медицински университет

Пловдив, България

gi4e82ap@abv.bg

Ваня ИВАНОВА

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Пловдив, България

vantod@uni-plovdiv.bg

ТЕСТУВАНЕТО КАТО ФОРМА НА ИЗПИТВАНЕ ПО ЛАТИНСКИ ЕЗИК В МЕДИЦИНСКИ УНИВЕРСИТЕТ В ГР. ПЛОВДИВ¹

Dimitar MIRCHEV

Medical University of Plovdiv

Plovdiv, Bulgaria

sapiens@abv.bg

Gergana PETKOVA

Medical University of Plovdiv

Plovdiv, Bulgaria

gi4e82ap@abv.bg

Vanya IVANOVA

Paisii Hilendarski University of Plovdiv

Plovdiv, Bulgaria

vantod@uni-plovdiv.bg

TESTING AS A FORM OF ASSESSMENT IN LATIN AT THE MEDICAL UNIVERSITY IN PLOVDIV

¹ Авторите изказват своята благодарност към националната програма „Млади учени и постдокторанти“ на МОН за финансовата подкрепа при провеждане на настоящото изследване.

The methodology used in teaching Latin as a classical language is quite different when compared to the same procedure on condition that the target is a contemporary language. The peculiarity of Latin is that it offers no verbal communication and all the language activities are focused on translating, understanding, and analyzing a written text. This is impossible to do without the necessary morphological and syntactic knowledge.

Regardless that Latin is not a spoken language, it is still a basic subject for modern university majors such as law, medicine, linguistics, etc., because the whole terminological apparatus used consists of Latin lexical items per se.

The present article aims to give information about the methodology used when tests in specialized medical Latin are constructed, evaluated, and graded at the Medical University – Plovdiv.

Keywords: testing, Latin language, grammar, medicine, dental medicine, nursing.

В съвременната конкурентна среда оцеляват и се развиват успешно образователните институции, които осигуряват висококачествено обучение. Българските университети като част от световното образователно пространство трябва да поддържат нивото на подготовка на специалисти към международните стандарти за качество, понеже от това зависи и реализацията на обучаемите. Нивото на знанията на завършилите студенти зависи главно от организацията на учебния процес във всички звена на университета и от ефективността на вътреуниверситетската система за контрол на качеството им. Контролът стимулира обучението и влияе мотивиращо върху поведението на студентите по отношение на учебния процес. Напоследък се правят опити за намаляване на неговото влияние върху образователния процес, но както практиката показва, това често влошава качеството на обучение. Неправилно разбраната автономност на преподавателите при преподаването е възможно да доведе до излизане извън рамките на възприетите стандарти за качество от съответната образователна институция.

Пример за добър модел е структурата, изградена в Медицински университет – Пловдив, и в частност в Департамента за езиково и специализирано обучение. От няколко години съществува система за контрол на качеството на обучение в университета, като във всяко звено има комисия, чиято основна задача е да следи за него, както и за спазването на приетите от университета образователни стандарти. Системата за контрол на качеството на знанията и уменията на студентите е най-съществената част от образователния процес. При реализирането му се спазват следните принципи – обективност, справедливост, публичност, научност, ефективност и индивидуален подход. Наред с многобройните форми за контрол на знанията, тестването като форма на изпитване се прилага редовно за проверка на подготовката на студентите и дори се счита за една от най-обективните форми на изпитване. Обективността му се дължи на факта, че всички обучаеми са поставени в еднакви условия: всички отговарят на едни и същи въпроси, изпълняват едни и същи задачи и има еди-

нен критерий за правилността на отговора – приетият стандарт. Наред с това използването му като форма за контрол на качеството на знанията при студентите дава възможност да бъде обхванат голям обем от преподадения материал и в същото време фокусира вниманието върху най-важните елементи, теми и проблеми. Това формира интерес към по-задълбочено вникване в същността на дисциплината и усвояване на основните знания.

Резултатите от теста позволяват на преподавателя, ако е необходимо, бързо да извършва корекции в съдържанието на изучавания материал и да променя методиката на преподаване, за да постигне крайната цел – ефективно усвояване и прилагане на преподадения материал от страна на студентите. Дидактическият тест се формира от отделни тестови задачи, които са свързани логически помежду си и отговарят на научно обосновани критерии за оценка на качеството на знанията на студентите. Той е „инструмент, с помощта на който по резултатите от изпълнението на включените в него въпроси и задачи може да се съди за равнището на овладените знания, умения и компетентности на обучаваните, за техните психофизиологически и личностни характеристики“ (Кожухарова 2003). Тестовата задача е най-малкият съставен елемент на теста, който оформя неговото съдържание.

Показатели за качеството на теста са неговата актуалност и съдържателност. Разработването на тестовата система като метод за контрол на качеството на знанията по латински език на студенти в Медицински университет – Пловдив датира от началото на 90-те години на 20 век. Видовете тестове са различни за отделните специалности. Хорариумът по латински език за специалност медицинска сестра и акушерка е 30 часа годишно, а за медицина, дентална медицина и фармация – 60 часа годишно. За специалностите с по-малък хорариум е предвиден само един краен тест като форма на изпит, който оформя годишната оценка. За другите три специалности с 60 часа годишен хорариум са предвидени няколко теста по латински език през годината, разпределени в следната последователност: а) тест върху произношение и ударение; б) тест върху първо и второ склонение; в) тест върху трето склонение и г) финален тест за оформяне на крайната оценка. Според академичния стандарт на учебната дисциплина „Латински език и медицинска терминология“ годишната оценка се формира по следния начин – 50% от текущите тестове през годината и 50% от финалния тест.

Първият от тестовете включва материала от уводните въпроси за ударение и произношение. Тъй като в латинския език липсват надредни знаци, които да улесняват правилното поставяне на ударение върху съответната дума, студентите се запознават с точните правила за това заедно с правилата за произношение на звуковете в латинския език. Практиката показва сериозно затруднение и грешки при произнасянето на термини от немалък брой медицински специалисти в тяхната работа. Именно затова е важно да се обърне сериозно внимание при усвояването на тези правила, понеже правилното произноше-

ние на специализираната терминология е добра атестация при реализацията на професионалист. Коректното произнасяне на термините е основа за добра комуникация между медицинските специалисти. Често неправилното произношение на даден термин се възприема в практиката лесно от начинаещите специалисти и е възможно да се утвърди като правилно впоследствие. Затова всеки преподавател по латински език и терминология трябва да се стреми да предотврати това в уводните уроци, значението на които, за съжаление, често се пренебрегва.

Както вече бе обърнато внимание, началният тест цели оценяване на знанията на студентите по отношение на правилата за ударение и произношение в латинския език. Тестът е кратък, но дава ясна представа на преподавателя за степента на усвояване на преподадените правила, за нивото на изградените умения и дали е необходима промяна в методиката на преподаване с цел по-добро възприемане на материала от страна на студентите.

Пример:

I. На коя по ред сричка пада ударението в латинските думи?

a) на първата; b) на втората; c) на втората или третата; d) на третата;

II. Обяснете особеностите при ударението в думи от гръцки произход:

.....
.....
.....

III. Посочете дългите и кратките суфикси, употребявани често в медицинската терминология:

.....
.....
.....

IV. Поставете ударението на следните думи, като обясните правилото:

operatio
vertebra
carpus
reflexus
musculus
xiphoideus
maxilla
contraho
trachea
frigidus

V. Обяснете особеностите при произношението на графемите и буквосъчетанията. Дайте примери:

s
c

ti
ngu
qu
x
ph, ch, th, rh (rrh)

След осъществена проверка за степента на усвояване на уводните теми следващите тестове обхващат материала върху първо и второ склонение, трето склонение и гръцка терминология, а обучението по специализиран латински език завършва с финален тест. Изпитните варианти съдържат предимно отворени въпроси, като само една от задачите е от затворен тип и включва няколко алтернативни отговора за избор. Тя обикновено се задава първа, тъй като въпросите са степенувани по трудност. Затвореният тип задачи се използват главно за проверка на придобитите знания на основно ниво – това на разпознаване, и се използват, за да могат дори студентите с по-слаби постижения да покажат доколко са усвоили изучавания материал.

С теста върху първо и второ склонение, който се провежда в края на първия семестър, условно приключва първият етап от обучението по латински език за студентите от специалност медицина, дентална медицина и фармация. Тук основният акцент пада върху проверката на усвояването на анатомичните и клинични термини, част от посочените две склонения и уменията правилно да се съгласуват прилагателни имена със съществителни. Студентите са запознати с ролята на падежите в латинския език и правилната им употреба и от тях се очаква да могат да конструират основни медицински изрази. Това е от изключителна важност за тях поради паралелното изучаване на латинския език и анатомия по време на първите два семестъра от курса на обучение. Поради тази причина е добре програмите на двете дисциплини да бъдат съгласувани тематично, което все още не е възприето в Медицински университет–Пловдив. Такъв интердисциплинарен подход би бил от изключителна полза за студентите от посочените специалности и би повишил резултатите и по двете дисциплини.

Например:

Съгласувайте прилагателните/числителните имена със съществителните според рода им.

/пример: costa /primus, a, um/ – costa prima.
pes / dexter, tra, trum/.....
pulmo / sinister, tra, trum/.....
morbis / acutus, a, um/.....
vulnus / incisivus, a, um/.....
corpus / humanus, a, um/.....

При този тип задачи е необходимо да бъдат усвоени най-основните граматични правила в латинския език, за да може студентите правилно да се ориентират и да посочат верния отговор.

Във втората част на зададената тестова задача обикновено се поставя условието получените съчетания да се трансформират в Gen. Sg.

<i>/пример : costa / primus, a, um/ – costa prima; Gen. Sg – costae primae</i>	
<i>pes / dexter, tra, trum/.....</i>	<i>Gen. Sg.</i>
<i>pulmo / sinister, tra, trum/.....</i>	<i>Gen.Sg.</i>
<i>morbis / acutus, a, um/.....</i>	<i>Gen.Sg.</i>
<i>vulnus / incisus, a, um/.....</i>	<i>Gen. Sg.</i>
<i>corpus / humanus, a, um/.....</i>	<i>Gen Sg.....</i>

Като резултат от студентите се очаква да попълнят формите на съществителните и прилагателните за Gen. Sg. в различните склонения.

Още в първите морфологични теми, когато студентите биват запознати с падежите в латинския език от синтактична гледна точка, се подчертава важната роля на предлозите в медицинския латински език. Подробно се изброяват предлозите и се посочва с кои от двата падежа, Accusativus и Ablativus, се употребяват. Предвид високата им фреквентност в медицинската лексика в тестовете за проверка и оценка задължително присъства задача, в която студентите трябва да употребят имена (само съществителни имена или словосъчетания, състоящи се от съществителни и прилагателни, които изпълняват ролята на съгласувано определение) след предлози, като ги поставят в правилната падежна форма. Тази задача обикновено следва проверката за съгласуване и употреба на Genitivus със следното условие :

Например:

Трансформирайте имената и словосъчетанията, поставени в скоби, в правилната падежна форма. Преведете примерите.

Пример: (post (fractura) – post fracturam)

- 1. Status post (haemorrhagiae internae).....*
- 2. Fractura radii sinistri in (locus typicus).....*
- 3. Fractura aperta scapulae sinistrae cum (haemorrhagia).....*

Тук акцентът е върху проверка на морфологичните и синтактичните познания на студентите, както и върху лексикалните им познания в рамките на първите две склонения в латинския език.

Следващата задача е с най-висока степен на трудност и обединява проверка за коректното усвояване на лексиката и граматиката по първо и второ склонение – завършеците за различните падежи в единствено и множествено число. Разделена е на две части:

Например:

A) Преведете от латински на български език дадените примери:

- 1. Haemorrhagia interna oesophagi*
- 2. Ruptura arteriarum*
- 3. Morbi musculorum.....*
- 4. Costae verae*
- 5. Fracturae apertae mandibulae*

6. *Status post fracturam radii dextri*
7. *Morbi infectiosi*
8. *Vitium congenitum*

Наблюдава се градация в сложността на примерите във втората част.

Например:

В) Преведете от български на латински език дадените примери:

1. *Състояние след вътрешен кръвоизлив на мозъка*
2. *Счупване на горната челюст*
3. *Разкъсване на връзки*
4. *Шийка на реброто*
5. *Счупване на раменната кост*
6. *Напречен шев на небцето*
7. *Връзка на яйчника*
8. *Нерв на окоото*

Поради по-високата степен на трудност предвид комплексната проверка на граматичните и лексикалните познания, тази задача носи най-много точки, които формират и крайната оценка на студента.

Отделна част, но в същото време и свързана с предходните задачи, е проверката на знанията на студентите по гръцките терминоелементи и образуването на сложни клинични термини. В повечето системи за обучение по медицински латински език за специалности с хорариум 30 учебни часа гръцките терминоелементи се преподават паралелно с латинските специализирани термини като техен еквивалент от съответното склонение. Единствено в учебника по латински език за медицински специалисти с автори Р. Миланов и Д. Мирчев, по който се обучават медицински специалности /медицинска сестра и акушерка/ с 30 ч. хорариум в Медицински университет – Пловдив, гръцките терминоелементи са представени тематично – според частите на човешкото тяло (Миланов, Мирчев 2018: 7).

Горепосочената задача върху гръцките терминоелементи също е разделена на две части.

Например:

Обяснете съдържанието на сложните термини:

spondylomalacia

gastrorrhagia

oophorectomia

tyopathia

ophthalmologia

Образувайте сложни термини, като използвате гръцките терминоелементи:

слабост на нервите

болки във вените

наука за клетките

пластична операция на носа.....
образно изследване на млечните жлези.....

С тази задача завършва и самият тест върху материала, обхващащ първо и второ латинско склонение, резултатът от който е част от крайната годишна оценка.

С проверката и оценяването на знанията на студентите върху първо и второ склонение приключва първият етап от тяхното обучение по специализиран латински език. През втория семестър е предвиден следващ тест, който според учебната програма включва материал, надграждащ първо и второ склонение, като се акцентира върху проверка на трето консонантно склонение, трето вокално склонение, трето смесено склонение, прилагателни имена по трето склонение, сегашно деятелно причастие и особеностите на степените за сравнение. Поради големия обем, който трябва да бъде включен в този тест, някои преподаватели практикуват разделяне на тестовете по темите върху трето склонение. Това не е методически издържано, понеже в стремежа си да улеснят студентите, преподавателите ги затрудняват, представяйки подгрупите на третото склонение като различни склонения. Именно поради тази причина е по-удачно да бъде отделено повече време за упражняване на изброените теми и след доброто им усвояване от страна на студентите да бъде проведен този тест. Като структура той е подобен на теста върху първо и второ склонение, но е по-голям като обем от задачи, а също така включва някои допълнителни видове упражнения, които са представени и пояснени по-долу. На този етап от своето обучение студентите би трябвало свободно да боравят с граматичните категории на имената от преподадените склонения, с причастията, както и със степените за сравнение. Познатата от предишния тест задача за съгласуване тук отсъства, а на нейно място е поставена такава за трансформиране от единствено в множествено число или обратно на дадени съгласувани и несъгласувани определения.

Например:

Трансформирайте следните изрази в множествено число:

Pars renis.....

Musculus humeri.....

Dolor pulmonis.....

Digitus pedis.....

Periodus critica.....

Ligamentum breve.....

Corpus alienum.....

Foramen vertebrale.....

От посочените примери тук са употребени термини и от трите преподадени склонения. Това представлява предизвикателство за студентите, защото те трябва да покажат своите знания не само върху лексиката, но и върху граматиката – необходимо е правилно да разпознаят съгласуваните и несъгласувани

те определения, за да могат коректно да ги поставят в съответното число, според условието на задачата. Освен познатите задачи за превод на диагнози от български на латински и от латински на български език, студентите трябва да се справят и с нова задача. Тя проверява техните познания върху образуването на сравнителна и превъзходна степен от прилагателни имена, както и умението им да скланят тези форми. Допълнителна трудност при изпълнението на задачата е и условието примерите да се преведат от български на латински език.

Например:

Преведете следните анатомични термини на латински език.

Устие на долната куха вена

Предна междуребрена вена.....

Малък гръден мускул.....

Кости на горните крайници.....

Сухожилие на предния тибиален мускул

Свързана с тази задача е и следващата, която проверява умението на студентите да съгласуват правилно степените за сравнение и причастията със съществителни имена, тъй като те се употребяват често в медицинската терминология.

Например:

Съгласувайте следните прилагателни със съществителните :

Pelvis (maior, maius).....

Extremitas (superior, superius).....

Pulvis (effervescens, -ntis).....

Pulsus (frequentissimus, -a, -um).....

Акцент се поставя и върху гръцките терминоеlementи, като задачите са по-различни от представените при първо и второ склонение, а именно чрез тях проверяваме и знанията върху латинската лексика:

Например:

Напишете латинското съответствие на дадения словообразуващ терминоеlement в речниковите му форми и го преведете на български език:

dactyl(o)-.....

gastr(o)-.....

enter(o)-.....

haemat(o)-.....

chondr(o)-.....

Тук студентите, познавайки гръцките терминоеlementи, възпроизвеждат знанията си върху латинските анатомични термини с техните речникови форми. Следващата задача пък проверява тези знания в обратен ред:

Например:

Напишете сложен термин, като използвате гръцките терминоеlementи:

Dolor pedum.....

Inflammatiо renis.....

Stenosis arteriae.....
Descensus hepatis.....
Ruptura cordis.....

Тази задача и целият тест върху трето склонение дава ясна представа на преподавателя за нивото на подготовка на студентите по латински език и го ориентира в методиката му на преподаване по-нататък при подготовката на студентите за финалния изпитен тест, който е и определящ за крайната оценка.

Следващите няколко теми обхващат въпросите за съществителните имена по четвърто и пето склонение, както и за гръцките терминоеlementи, които им съответстват. Предвид краткото време за преподаване на темите относно четвърто и пето склонение тест върху тях обикновено не се прави от преподавателите, а въпросите от тези теми са застъпени във финалния тест. Това време се използва именно за подготовка на студентите за крайния изпит, който е проверка на тяхната цялостна подготовка по медицински латински език. Финалният тест по латински език за студентите от всички посочени специалности обхваща целия преподаден материал, като по структура не се различава от теста за трето склонение. Естествено степента на трудност на задачите е по-висока, а по обем този тест е значително по-обширен.

При всички тестове начинът на формиране на оценката е на база получени точки. Присъжданите точки са различни за всяка задача, като при преводите от латински на български език всяка правилно преведена дума носи по една точка. При преводите от български на латински език също се поставя по една точка за термините в основна форма и по две точки за термини, употребени в различна падежна форма (в някой от косвените падежи). Точките от първия тест за проверка на знанията върху произношението и ударението са до 50, точките от теста върху първо и второ склонение са между 100 – 150, точките от теста върху трето склонение са между 150 – 200, а тези от финалния тест са между 200 – 250. Както се вижда, градацията при задачите за проверка на знанията в тестовете е спазена, което е напълно логично и обосновано от гледна точка на трудността на материала, представляващ предмет на проверка.

Тестовете по латински език се изготвят от всеки преподавател по предварително зададени критерии. Той оценява студентите от своите групи, като използва подготвени от останалите преподаватели тестове. Времето за провеждане на финалния тест е предварително известно на студентите и е в период, определен на секционен съвет, като този период се отнася за всички студенти. Най-важният принцип, от който трябва да се водят преподавателите по латински език в МУ – Пловдив при тестването, е обективността на оценяването. За прилагането на този принцип ние се стремим към еднакви форми на оценяване за всички студенти и използването на едни и същи критерии при поставяне на оценката. В същото време се стремим да бъдем максимално обективни и да не допускаме лично отношение при оценяване на знанията и уменията на студентите.

Оценяването трябва да се извършва в условията на зачитане на човешкото им достойнство, като по този начин се защитават етичните принципи при оценяването. За да се спазват тези принципи, предварително запознаваме студентите с формите, правилата и критериите, по които ще бъдат оценявани. И не на последно място, тестовете трябва адекватно да проверяват нивото на постигане на целите на курса (Brown, Race, Smith 1996: 28). За да се изпълни това, е необходимо в края на всяка академична година да се извършва анализ на дефицитите при преподаването и усвояването на латинския език и терминологията. Резултатите от този анализ е желателно да се прилагат в процеса на обучение, за да бъде той подобрен. Във връзка с това е предвидено и създаването на учебно помагало с примерни тестове за допълнителна подготовка на студентите.

ЛИТЕРАТУРА

Кожухарова 2003: Кожухарова, П. Апостеорен анализ на дидактически тест по теория на възпитанието. *Годишник на педагогически колеж*. Добрич. **Kozhuharova 2003:** Kozhuharova, P. Aposteoren analiz na didakticheski test po teoriya na vazpitaniето. *Godishnik na pedagogicheski kolezh*. Dobrich, 2003.

Миланов, Мирчев 2018: Миланов, Р., Мирчев, Д. *Латински език. Учебник за медицински специалности*, Пловдив: Макрос. **Milanov, Mirchev 2018:** Milanov, R., Mirchev, D. *Latinski ezik. Uchebnik za meditsinski spetsialnosti*. Plovdiv: Makros.

Brown, Race, Smith 1996: Brown, S., Race, P., Smith, B. *500 tips on assessment*. London, UK: Kogan Page.